

PAULINA GAJDZISZEWSKA-DUDEK, JUSTYNA STAŃCZYK
(POLITECHNIKA ŚLĄSKA)

RODZINA A MEDIA.
O SILE WPŁYWU WSPÓŁCZESNYCH MASS MEDIÓW
NA PRZEKSZTAŁCENIA ROLI I FUNKCJI RODZINY

STRESZCZENIE

Niniejszy artykuł ma na celu ukazanie roli i siły wpływu współczesnych mediów masowych na funkcjonowanie rodziny. Autorki ukazują kolejne etapy rozwoju mediów masowych i nowych technologii, wskazując na szanse i zagrożenia wywołane bumem informacyjnym. „Nowe media” stały się źródłem zupełnie nowych rozwiązań w zakresie komunikacji, pozyskiwania i nadawania informacji oraz wyrażania kultury i sztuki. Rozwój nowoczesnych mediów masowych wpłynął znacząco na przekształcenie społeczeństw, w tym także instytucji rodziny, która staje w obliczu nowych wyzwań.

SŁOWA KLUCZOWE

media masowe, komunikacja, przekaz medialny, rodzina, funkcje rodziny

INFORMACJE O AUTORKACH

Paulina Gajdziszewska-Dudek
Katedra Stosowanych Nauk Społecznych
Politechnika Śląska
e-mail: paulina.gajdziszewska@polsl.pl

Justyna Stańczyk
Katedra Stosowanych Nauk Społecznych
Politechnika Śląska
e-mail: justyna.sapala@polsl.pl

WSTĘP

Badacze mediów przedstawiają w swych pracach zróżnicowane teorie dotyczące oddziaływania środków masowego przekazu. Początkowo w literaturze przedmiotu można było odnaleźć przede wszystkim teorie afirmujące ogromną potęgę mediów, w chwili obecnej znaczna część badaczy skłania się ku stanowisku bardziej umiarkowanemu. Zwracają oni uwagę na rolę przekazu medialnego w kształtowaniu świadomości, osobowości, sfery zachowań człowieka i jego wzorców życiowych. Znaczna część młodego pokolenia, wychowana w „epoce mediów”, na podstawie medialnej rzeczywistości tworzy kompleksowy obraz siebie i świata. Źródłem autorytetów, wiedzy i klarowania poglądów stają się media masowe, które roztaczają przed młodym pokoleniem świat nowych wzorów i wartości, często odmiennych od modeli funkcjonujących w środowisku rodzinnym. Media stały się istotnym elementem determinującym funkcjonowanie współczesnej rodziny, wywierającym wpływ na każdą z podstawowych funkcji realizowanych w rodzinie oraz na jakość i charakter wzajemnych interakcji pomiędzy członkami rodziny¹.

Stwierdzenie Herberta Marshalla McLuhana „medium is a message”, czyli „medialny środek przekazu jest przekazem”, najlepiej opisuje charakter i działanie współczesnych mediów, które dostarczają nam treści i informacji naznaczonych pewną narzuconą narracją, fabułą czy obrazowością, jak również swoistą perswazją, sugestią. Siła owego przekazu wywiera ogromny wpływ na odbiorców, przekształcając ich sposoby myślenia i odczuwania rzeczywistości, zmieniając tempo i styl życia. Rezultatem tego typu przekształceń jest pojawienie się nowego typu cywilizacji, określanej mianem elektronicznej i/lub medialnej².

MEDIA – PRÓBA PRZYBLIŻENIA

Poprzez mass media w zachodniej literaturze rozumie się ogół elektrycznych i elektronicznych sposobów odtwarzania, rozpowszechniania i utrwalania komunikatów w formie obrazu lub dźwięku, które wykorzystuje się w procesie masowego komunikowania w celu zorganizowania odbioru zbiorowego lub indywidualnego³.

¹ J. J. Czarkowski, *Rodzina wobec społeczeństwa informacyjnego*, [w:] H. Marzec, Cz. Wiśniewski, *Rodzina na początku III tysiąclecia – obraz przeszłości i teraźniejszości*, t. II, Piotrków Trybunalski 2009, s. 246.

² J. Szmyd, *Medialny obraz rzeczywistości jako główna orientacja poznawcza i praktyczna w świecie*, [w:] *Medialny obraz rodziny i plci*, red. K. Pokorna-Ignatowicz, Kraków 2012, s. 18–19.

³ J. Bednarek, *Wpływ multimediiów na przemiany w kulturze*, [w:] *Kultura i język mediów*, red. M. Tanaś, Kraków 2007, s. 107

Na przestrzeni stuleci rozwój środków masowego przekazu uzależniony był od stopnia rozwoju społeczeństw pod kątem ekonomicznym, technicznym i kulturowym. Przydatność mediów w praktycznej działalności jednostek i społeczeństw można podzielić na pięć głównych etapów.

Etap pierwszy związany był z powstaniem szkoły i obrzędowości religijnej, których rozwój implikował wyłanianie się różnorodnych instytucji świadczących usługi oświatowe i religijne. W tym okresie narzędziem nauczania i wychowania był przekaz ustny.

Drugi etap rozpoczął się wraz z wprowadzeniem i upowszechnieniem pisma, które stało się najważniejszym instrumentem przekazywania informacji i wiedzy. To dokonanie wprowadziło znaczące zmiany ilościowe i jakościowe do procesu kształcenia i przedstawiania dotychczasowego dorobku kulturowego.

Kolejny, trzeci etap związany był z wynalezieniem przez Jana Gutenberga druku i upowszechnieniem tego wynalazku, co wpłynęło na przekształcenia w szkolnictwie i szerzej rozumianej kulturze. Słowo drukowane stało się podstawowym źródłem utrwalania informacji, wiedzy i wydarzeń.

Czwarty etap związany był z wprowadzeniem środków masowego komunikowania opartych na przekazie audiowizualnym. Owa rewolucja pozwoliła na znacznie szybszy i szerszy dostęp do informacji o zasięgu globalnym. Intensywny rozwój telewizji satelitarnej i kablowej przyczynił się do przepływu informacji i wartości ponad granicami państw, kultur i religii, otwierając drogę do krystalizacji kultury masowej.

Obecnie żyjemy w czasach piątego, najintensywniejszego przełomu, którego egzemplifikacją jest internet, komputer, telefonia komórkowa czy telewizja cyfrowa. Wraz z nowymi technologiami pojawiają się nowe możliwości między innymi komunikowania, pozyskiwania i nadawania informacji oraz wyrażania kultury i sztuki (multimedialnej, audiowizualnej)⁴.

Ostatnie stulecie przyniosło ogromne przyspieszenie rozwoju technik przekazywania i odbierania informacji. Prasa, radio i telewizja stały się nośnikami informacji na masową skalę oraz przyczyniły się do unifikacji członków społeczeństw pod względem ich aspiracji i gustów konsumpcyjnych na skutek lansowanych w mediach trendów. Nieustanny rozwój „starych mediów”, tj. radia, telewizji, prasy, wywołał w ostatnich trzech dekadach bum informacyjny, w wyniku którego wyłoniły się tak zwane nowe media. Już w latach osiemdziesiątych XX wieku posługiwano się tym terminem dla określenia wszystkich najnowszych technologii usprawniających komunikowanie i przekazywanie informacji⁵.

Nowe media są w różnoraki sposób klasyfikowane i interpretowane przez badaczy. W literaturze przedmiotu wyróżnia się trzy główne stanowiska. Pierw-

⁴ Ibidem, s. 110–111.

⁵ M. Ejsmont, B. Kosmalska, *Media, wartości, wychowanie*, Kraków 2005, s. 26.

sze z nich przez „nowe media” rozumie wszelkie dostępne techniki pozyskiwania, utrwalania, przetwarzania oraz transmisji danych, informacji, obrazów, dźwięków, które są wynalazkami późniejszymi niż tradycyjna telewizja. W ich poczet zalicza się między innymi technologie komputerowe, satelitarne przekazy telewizyjne, techniki video, telefony komórkowe⁶.

Drugie podejście postrzega „nowe media” przez pryzmat ich interaktywności oraz kryterium nośnika. Jego zwolennicy postulują posługiwanie się terminem „nowych technik informacyjno-komunikacyjnych” w celu uwypuklenia aktywnego udziału odbiorców w procesie nadsyłania i odbierania informacji⁷.

Trzecia klasyfikacja do „nowych mediów” zalicza technologie komunikacyjne bazujące na pracy z komputerem, które umożliwiają szybką i łatwą interaktywność między użytkownikiem a informacją. W tym wypadku każdy użytkownik może być jednocześnie nadawcą i odbiorcą danych i informacji.

Nowe media zrewolucjonizowały rynek środków masowej komunikacji, umożliwiły użytkownikom dostęp do wielu nowych, niedostępnych do tej pory funkcji i rozwiązań.

Najważniejszą cechą współczesnych mediów jako formy komunikowania jest masowa istota odbioru prezentowanych treści oraz ich niesformalizowany charakter, bowiem uczestnictwo w świecie mediów ma wymiar dobrowolny i selektywny. Komunikowanie masowe należy więc uznać za jedną z form komunikacji społecznej.

MEDIA MASOWE JAKO DETERMINANTY PRZEMIAN ŻYCIA SPOŁECZNEGO

Rozwój technik medialnych oraz ich ogromna absorpcja do życia społecznego sprawia, iż od momentu narodzin stajemy się uczestnikami masowej komunikacji i jej audiowizualnego wyposażenia. Dziecko w kilka chwil po przyjściu na świat, mimo iż jeszcze w sposób nieświadomy, staje się elementem nowej medialnej kultury opartej na ekspansji obrazu oraz szybkiej i zwięzłej informacji. Rodzice zamieszczają zdjęcia nowo narodzonego dziecka na swoich profilach utworzonych na portalach społecznościowych, podając najważniejsze informacje na temat płci, wzrostu, wagi, pierwszych towarzyszących im emocji, równoległe rozsyłając szereg SMS-ów i MMS-ów obwieszczających rodzinie i znajomym radosną nowinę. Media stały się nieodzownym elementem naszego życia, towarzyszą nam na każdym kroku, wywierając znaczący wpływ na nasze zachowania i postawy życiowe.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

Jesteśmy świadkami swoistej transformacji społeczeństw, bowiem obecna, dorastająca młodzież tworzy pierwsze pokolenie globalnych nastolatków, żyjących już w rozwiniętej i dostępnej przestrzeni mediów masowych. Tożsamość globalnych nastolatków kształtowała się w znacznym stopniu w oparciu o kulturę popularną, uczestnictwo w świecie mass mediów oraz ideologię konsumpcji. Niewątpliwie ten fakt w znacznym stopniu wpłynie na podejmowane przez nich decyzje życiowe, style życia, postawy społeczne, jak również kształt i charakter życia rodzinnego⁸. Już teraz badacze społeczni zauważają przemiany form życia rodzinnego, zwłaszcza wśród młodych osób decydujących się na założenie rodziny.

Przemiany dokonujące się w kulturze implikują szereg nowych sytuacji i wyzwań wychowawczych, które stają się inspiracją dla naukowych rozważań w kręgu badaczy społecznych.

Media bez wątpienia stały się elementem kształtującym i zmieniającym kulturę, niemniej jednak również kultura wywiera ogromny wpływ na kształt i charakter mediów. „Kultura wyznacza miejsce, w którym ogniskują się i krzyżują zainteresowania znawców mediów i kultury”⁹.

Przekaz medialny już dawno przestał być jedynie nośnikiem rozrywki i wypełnieniem czasu wolnego odbiorcy. Niektórzy badacze przypisują mediom ogromną moc socjalizacyjną, która „kreuje” rzeczywistość, interpretuje zjawiska na korzyść grup interesów. Niewielkie grupy decydentów wyznaczają społecznie pożądane zachowania, style życia, kształtują tożsamość odbiorców. Stosowane w mediach techniki manipulacyjne mają na celu wykształcenie w odbiorcach płynnej, niestałej tożsamości, która byłaby podatna na zmieniające się potrzeby rynku¹⁰.

Współczesne media postrzegane są jako „jeden z najważniejszych instrumentów władzy społecznej, narzędzie kontroli i zarządzania społecznego, mobilizacji i pobudzania innowacyjności”¹¹. Przekaz medialny wpływa na system norm i wartości odbiorców, modyfikując go i dostosowując do potrzeb świata opartego na nieograniczonej konsumpcji, a poczucie własnej wartości budowane jest w oparciu o zasób posiadanych dóbr materialnych. Media intensyfikują potrzeby jednostek poprzez nieustanne bombardowanie reklamami ukazującymi idylliczny świat szczęśliwych i beztrudnych ludzi, do którego można się zbliżyć

⁸ J. Gajda, *Media wytworem i kreatorem współczesnej kultury – kulturowe uwarunkowania mediów*, [w:] *Pedagogika medialna, podręcznik akademicki*, red. B. Siemieniecki, t. I, Warszawa 2007, s. 115.

⁹ J. Bednarek, op. cit., s. 107.

¹⁰ J. Król, *Człowiek w świecie mediów. Tożsamość jako towar*, [w:] B. Siemieniecki, *Manipulacja – Media – Edukacja*, Toruń 2007, s. 59–60.

¹¹ Ibidem, s. 61.

poprzez zakup określonych produktów. W rezultacie jednostka wpada w sidła konsumpcyjnej maszyny, która perfekcyjnie wykorzystuje słabości współczesnego odbiorcy. Jednostka próbuje niwelować swoje lęki, niepokoje i cierpienia, naśladowując wzorce zachowań konsumpcyjnych kreowane w mediach. W ten sposób wyłania się homogeniczna grupa odbiorców, niezdolna do indywidualnej oceny i refleksji nad rzetelnością przekazu medialnego¹².

Przekaz medialny oddziałuje również na instytucję rodziny, przejmując często rolę wiodącego autorytetu w dziedzinie wychowania potomstwa, oraz staje się źródłem kreowania wyobrażeń na temat rzeczywistości empirycznej. Przyjęcie takiej postawy przez rodziców i ich potomstwo może prowadzić do odczuwania dysonansu poznawczego. Wizerunek rodziny kreowany w mediach tworzy iluzoryczne wrażenie bezproblemowości i łatwości w prowadzeniu domu, wychowaniu dzieci czy utrzymaniu dobrych relacji z partnerem. Sielankowa medialna rzeczywistość może prowadzić do poczucia frustracji i niezadowolonia z własnego życia rodzinnego, jeśli nie wpisuje się ono w kanon rodziny prezentowany w mediach.

Media stały się nieodzownym towarzyszem życia współczesnego człowieka, dlatego konieczne staje się nabycie przez uczestników kultury masowej odpowiednich kompetencji intelektualnych i emocjonalnych, umożliwiających sprawne poruszanie się w zmediatyzowanym świecie oraz wyczulenie na rozmaite mechanizmy manipulacji stosowane w mediach.

RODZINA I JEJ PRZEMIANY W DOBIE MEDIÓW MASOWYCH

Rodzina stanowi „kolebkę osobowości każdego człowieka”, ponieważ społeczeństwo, kształtuje światopogląd i zróżnicowane postawy dziecka¹³. Z tego powodu właśnie ta grupa społeczna od najdawniejszych czasów znajdowała się w centrum zainteresowania myślicieli i filozofów, a następnie pedagogów, socjologów i innych ludzi nauki¹⁴.

Wielu wybitnych badaczy stwierdza, iż to właśnie rodzina jest najważniejszą komórką społeczną, wywierającą największy wpływ na rozwój młodego człowieka.

Rodzice, zaspokajając zarówno biologiczne, jak i psychologiczne potrzeby dziecka, jednocześnie kształtują jego potrzeby emocjonalne oraz poznawcze. Stają się swoistymi modelami wzorów postaw i zachowań, które stopniowo są przejmowane przez dziecko.

¹² Ibidem, s. 63.

¹³ M. Ziemska, *Rodzina a osobowość*, Warszawa 1975, s. 5.

¹⁴ J. J. Czarkowski, op. cit., s. 245.

Socjologowie uznają rodzinę za najtrwalszy oraz najstarszy element organizacji społecznej. Rodzina stanowi uniwersalną organizację społeczną, występującą w tradycji wszystkich znanych nam kultur. Cechuje ją zrytualizowany zespół działań ludzkich, ukierunkowany na zaspokajanie określonych potrzeb jej członków¹⁵.

Rodzinę w ramach teorii socjologicznej należy uznać za mikrostrukturę,

[...] której członkowie połączeni są małżeństwem, więzami pokrewieństwa (niekiedy adopcji), siecią wzajemnych zależności i stosunków społecznych, prowadzą wspólne gospodarstwo domowe oraz pełnią w niej odpowiednie role społeczne: matki, ojca, współmałżonka, dziecka, czasem dziadka czy krewnego lub powinowatego¹⁶.

Współcześnie badacze społeczni coraz częściej i wyraźniej zwracają uwagę na negatywne zmiany, jakie zachodzą w środowisku rodzinnym. Kryzys współczesnej rodziny opisywany jest przez pryzmat wyraźnego osłabienia więzi emocjonalnych pomiędzy członkami rodziny, nieumiejętność okazywania sobie uczuć i czułości. Pluralizm norm i wartości wpływa na obniżenie autorytetu rodziców w oczach dzieci, które w sposób bezrefleksyjny podążają za wzorcami zachowań kreowanymi w mediach. Źródłem dezintegracji życia rodzinnego jest także, zdaniem badaczy, brak jasno określonego przez rodziców wzorca rodzinnego oraz trudności z nadążaniem za szybko postępującymi zmianami w sferze społecznej, gospodarczej i politycznej.

Kolejnym ważnym czynnikiem determinującym funkcjonowanie współczesnej rodziny są media, które w sposób znaczący wpływają na jakość interakcji pomiędzy członkami rodziny. Dynamicznie rozwijające się media stały się integralną częścią naszego życia społecznego, w tym także życia rodzinnego¹⁷.

Media wywierają wyraźny wpływ na każdą z podstawowych funkcji przypisanych rodzinie, implikując tym samym zmiany w obszarze życia rodzinnego. Owe funkcje rodziny nabierają „medialnych” cech, bowiem każda z nich ma swoje odniesienie w relacji człowiek – media.

Jako pierwszą z funkcji, której wzór w sposób znaczący kreowany jest w mediach, należy wymienić prokreacyjną rolę rodziny. Wizerunek kobiety i mężczyzny, a także ich wzajemne prawa i obowiązki rodzinne stają się punktem spornym w mediach w zależności od popieranej przez nie „opcji politycznej” i światopoglądowej. Wzór polskiej rodziny ukazywany w mediach z jednej strony odwołuje się do modelu patriarchalnego, wielodzietności, „rodzinnocentrycznego” ukierunkowania życia społecznego oraz w radykalnej wersji odrzu-

¹⁵ T. Szlendak, *Rodzina*, [w:] *Encyklopedia socjologiczna*, Warszawa 2000, s. 313.

¹⁶ *Ibidem*, s. 313.

¹⁷ J. J. Czarkowski, *op. cit.*, s. 246.

cenia pracy zawodowej kobiet, instytucji rozwodów oraz wszelkich nienaturalnych metod antykoncepcji¹⁸.

Alternatywny model rodziny przedstawiany jest w mediach jako partnerski układ małżonków wychowujących swoje dzieci w sposób liberalny. W tym modelu podkreśla się istotną rolę równouprawnienia kobiet we wszystkich aspektach życia społecznego oraz przestrzegania praw dziecka. Zwolennicy tego modelu podkreślają przyzwolenie na instytucję rozwodów oraz świadome kontrolowanie płodności przez małżonków¹⁹.

Media, wykorzystując siłę swojego wpływu, starają się kształtować w świadomości odbiorców pożądane modele życia rodzinnego. Media – jak wspominał Ryszard Kapuściński – coraz częściej nie pokazują rzeczywistości, lecz ją tworzą²⁰. Odbiorcy przekazów medialnych stają się często bezkrytyczną i bezrefleksyjną masą, starającą się dostosować do prezentowanego w mediach wzorca.

Kolejna, socjalizacyjno-wychowawcza funkcja rodziny również ma swoje odniesienie do świata mediów. Celem tej funkcji jest przystosowanie dzieci do życia w społeczeństwie. Życie w społeczeństwie informacyjnym wymusza na rodzicach obowiązek przekazania dzieciom umiejętności związanych ze świadomym posługiwaniem się mediami oraz wyrobienie w nich postaw selektywnego wyboru treści płynących z mediów²¹.

Tylko taka postawa umożliwia jednostce zminimalizowanie szumu informacyjnego i chaosu medialnego oraz dostosowanie odbioru treści do swoich aktualnych potrzeb i preferencji.

Umiejętność posługiwania się współczesnymi mediami jest niemal nieodzowna przy realizacji materialno-ekonomicznej funkcji rodziny. Coraz częściej media stanowią narzędzie pozyskiwania środków, rozwoju kompetencji zawodowych, zdobywania pracy czy nawiązywania i rozwoju sieci kontaktów²².

Media jako istotny element rzeczywistości społecznej mają wpływ także na metody oddziaływań wychowawczych wykorzystywanych w rodzinie. Wychowanie powinno być sprzężone z tym, co oferują nam najnowsze techniki medialne, a rodzice w umiejętny sposób powinni włączać je w poczet stosowanych metod wychowawczych. Dziecko nie powinno być izolowane od przekazów medialnych, które często postrzegane są przez rodziców jedynie przez pryzmat ich negatywnych wpływów. Wykorzystywanie mediów w procesie wychowania może dotyczyć między innymi procesów modelowania i ukazywania pozytywnych wzorów poprzez przykłady zaczerpnięte z przekazów medialnych.

¹⁸ Ibidem, s. 251.

¹⁹ Ibidem, s. 251–252.

²⁰ Ibidem, s. 252.

²¹ J. J. Czarkowski, op. cit., s. 252.

²² Ibidem.

Zdaniem Ireny Wojnar możliwe jest również wychowywanie poprzez ukazywanie wzorów negatywnych, tak zwanych antywzorów, których szeroki wachlarz dostarcza nam świat mediów. Rodzice mogą uwypuklać słuszne i właściwe normy moralne poprzez rozmowę dotyczącą obejrzanego filmu, programu. Wspólne spędzenie czasu przed telewizorem i podjęcie rodzinnej dyskusji na temat obejrzanego programu może stanowić czynnik zacieśniający więzi pomiędzy członkami rodziny. Dostarczanie rozrywki z wykorzystaniem mediów lub jej zakaz może stanowić skuteczny system nagród i kar stosowany przez rodziców i opiekunów. Nie należy bać się mediów, gdyż mogą one stanowić znakomite narzędzie oddziaływań wychowawczych²³.

Wyróżnia się pewne wskaźniki, które określają rodzinno-domowy odbiór przekazów medialnych wzmacniających proces integracji rodziny i jednocześnie wskazują na zachowania członków rodziny związane z kulturą korzystania z mediów. Owe kryteria dotyczą²⁴:

- wspólnego doboru programów przez członków rodziny, odpowiadającego ich zainteresowaniom;
- wyraźnie uświadomionej przez domowników potrzeby wspólnego spędzania czasu na użytkowaniu mediów (oglądanie programów, wspólne gry elektroniczne itp.);
- kontaktu, dyskusji członków rodziny:
 - wyrażania uczuć, emocji podczas emisji programu, wspólnej gry za pośrednictwem słowa, mimiki, gestu,
 - tłumaczenia dziecku trudnych, niezrozumiałych dla niego problemów i tematów,
 - wspólnej rozmowy na temat obejrzanych treści.

Media stały się integralnym elementem środowiska rodzinnego. Racjonalne korzystanie z ich szerokiej oferty może przyczynić się do wzbogacenia i urozmaicenia oraz uproszczenia życia członków rodziny. Nowoczesne sposoby komunikacji, jak telefonia komórkowa, poczta elektroniczna czy komunikatory internetowe, pozwalają członkom rodziny na pozostawanie w ciągłym kontakcie nawet w przypadku znacznego oddalenia.

Z badań przeprowadzonych przez Dorotę Majewicz wynika, iż dla większości osób kontakt telefoniczny lub SMS-owy jest codzienną i wręcz niezbędną formą kontaktu z najbliższymi. We współczesnych realiach, zwłaszcza gdy rodzice pracują na zmiany, zdarza się, że członkowie rodziny „mijają się” w ciągu dnia, a jedyną możliwość wzajemnego kontaktu zapewniają nowoczesne technologie. Niemniej jednak wypieranie tradycyjnych form komunikacji na rzecz komunikacji pośredniej wpływa destrukcyjnie na więzi rodzinne.

²³ Ibidem, s. 253.

²⁴ J. Izdebska, *Dziecko w świecie mediów elektronicznych*, Białystok 2007, s. 155.

Zdawkowe, skrótowe komunikaty wpływają na wypaczenie relacji rodzinnych oraz stanowią barierę dla rozwoju głębokich i trwałych więzi emocjonalnych²⁵.

Współczesne media odgrywają również w wielu rodzinach, zwłaszcza tych dysfunkcyjnych, rolę kompensacyjną, realizując w pewnej mierze funkcję poznawczą, komunikacyjną, rozrywkową. Nie tylko takie problemy, jak alkoholizm, przemoc czy choroby, uniemożliwiają rodzinom realizację wszystkich potrzeb niższego i wyższego rzędu. Destrukcyjny wpływ na organizację życia rodzinnego wywierają także takie zjawiska, jak: bieda, bezrobocie, rozbiecie rodziny, rozłąka, dysfunkcyjność w sferze budowania właściwych więzi emocjonalnych. Trudną sytuację dziecka w tego typu przypadkach pogłębia dodatkowo niski poziom wykształcenia rodziców oraz brak inicjatywy w organizowaniu czasu wolnego i uczestnictwa w kulturze²⁶.

Kompensacyjna rola mediów, związana z zaspokajaniem potrzeb dzieci i rodziców, dotyczy²⁷:

- uczestnictwa w kulturze: chodzenia do kina, teatru, na koncerty, do muzeum, na wystawy do galerii, czytania książek, gazet, słuchania muzyki;
- poznawania, uzyskiwania informacji, wiedzy z różnych dziedzin nauki, techniki, kultury komunikowania się, nawiązywania kontaktów poprzez internet;
- uczenia się języków obcych;
- współprzeżywania różnych wydarzeń;
- odpoczynku, rozrywki, zabawy.

Zaspokajanie braków, czyli kompensacyjna rola mediów, może zachodzić w trzech wymiarach²⁸:

- kompensacji całkowitej, która dotyczy przede wszystkim rodzin słabo wykształconych. Media stanowią narzędzie wyrównujące braki środowiska rodzinnego i lokalnego związane z pełnieniem funkcji poznawczej, uczestnictwem w kulturze literackiej, w różnorodnych formach kultury wyższej;
- kompensacji częściowej; obecność mediów wiąże się z zaspokajaniem jedynie części działalności wychowawczej rodziny, związanej między innymi z brakiem w najbliższym otoczeniu instytucji kultury lub charakterem pracy opiekunów, który uniemożliwia całkowite zaspokojenie funkcji opiekuńczo-wychowawczej, kulturalnej;

²⁵ D. Majewicz, *Współczesne sposoby komunikowania się w rodzinie na przykładzie świata wirtualnego i SMS-ów*, [w:] H. Marzec, Cz. Wiśniewski, *Rodzina na początku III tysiąclecia – obraz przeszłości i teraźniejszości*, t. II, Piotrków Trybunalski 2009, s. 304–306.

²⁶ J. Izdebska, op. cit., s. 156–157.

²⁷ Ibidem, s. 157.

²⁸ Ibidem, s. 157–158.

- kompensacji sporadycznej; wiąże się z wyrównywaniem za pośrednictwem mass mediów niedostatku środowiska lokalnego, braku instytucji i wydarzeń kulturalnych (brak kina, teatru, filharmonii, muzeum).

Współcześnie media stały się dla wielu ludzi podstawowym, a często jedynym źródłem wiedzy o otaczającym ich świecie. Media swą siłą przekazu kształtują u odbiorców percepcję i interpretację zjawisk i wydarzeń, co wpływa na przyjmowaną przez nich hierarchię wartości. Człowiek jako jednostka funkcjonująca w ramach współczesnej mediosfery powinien wyrobić w sobie zdolność selektywnego odbioru przekazów medialnych. W przeciwnym razie przeciążenie informacyjne może doprowadzić do odczucia chaosu informacyjnego i obniżenia umiejętności osobistej oceny i analizy zjawisk.

PODSUMOWANIE

Media masowe odgrywają znaczącą rolę w życiu współczesnej rodziny. Są narzędziem, które z jednej strony może przyczyniać się do utrwalania stereotypów i generalizacji poprzez gloryfikację tego, co tradycyjne i znane, z drugiej zaś strony mogą stać się one źródłem akceptacji, otwartości i zrozumienia nowych modeli i form życia społecznego.

Obraz medialny stał się głównym elementem systemu poznawczego człowieka. Odsuwa on na plan dalszy inne, alternatywne wizerunki rzeczywistości, na przykład wizerunek naukowy, filozoficzny czy zdroworozsądkowy²⁹.

Instytucja współczesnej rodziny również pozostaje pod silnym wpływem tychże oddziaływań, dlatego zadaniem rodziców jest wypracowanie w sobie i u dzieci umiejętności selektywnego odbioru informacji przekazywanych za pośrednictwem mediów oraz zrozumienia, iż informacje te są często prezentowane w sposób tendencyjny, fragmentaryczny i wybiórczy. Obowiązkiem rodziców i opiekunów jest uświadomienie dzieciom, jak czerpać z szans i możliwości, jakie stawiają przed nimi współczesne media, przy jednoczesnym ukazywaniu ich negatywnych stron oraz zagrożeń.

Media, ich znaczenie i funkcje w kontekście przekształceń życia społecznego przestają być tematem zainteresowań wyłącznie środowiska naukowego i coraz częściej stanowią wątek poruszany w debatach publicznych. Wzrost zainteresowania tą tematyką świadczy o dostrzeżeniu przez społeczeństwo istotnej roli mediów w kształtowaniu sfery zachowań człowieka, jego dążeń i aspiracji, wzorów życiowych.

²⁹ J. Szmyd, op. cit., s. 7–15.

FAMILY AND MEDIA. ON THE INFLUENCE OF CONTEMPORARY MASS MEDIA ON THE TRANSFORMATION OF FAMILY ROLE AND FUNCTION

The aim of the paper is to present the role and the significance of the mass media influence of on the family functioning . The authors describe the successive development stages of the of mass media and new technologies, emphasizing both the possibilities and the threats of information boom. “The new media” have become a source of brand new solutions in the area of communication, procuring and transmitting information, as well as expressing culture and art. The development of modern mass media has had a significant influence on transformations in society, including family, which faces new challenges.

KEYWORDS

mass media, communication, media transmission, family, family functions

BIBLIOGRAFIA

1. Bednarek J., *Wpływ multimediów na przemiany w kulturze*, [w:] *Kultura i język mediów*, red. M. Tanaś, Kraków 2007.
2. Czarkowski J. J., *Rodzina wobec społeczeństwa informacyjnego*, [w:] H. Marzec, Cz. Wiśniewski, *Rodzina na początku III tysiąclecia – obraz przeszłości i teraźniejszości*, t. II, Piotrków Trybunalski 2009.
3. Ejsmont M., Kosmalska B., *Media, wartości, wychowanie*, Kraków 2005.
4. Gajda J., *Media w edukacji*, Kraków 2005.
5. Gajda J., *Media wytworem i kreatorem współczesnej kultury – kulturowe uwarunkowania mediów*, [w:] *Pedagogika medialna, podręcznik akademicki*, red. B. Siemieniecki, t. I, Warszawa 2007.
6. Izdebska J., *Dziecko w świecie mediów elektronicznych*, Białystok 2007.
7. Król J., *Człowiek w świecie mediów. Tożsamość jako towar*, [w:] B. Siemieniecki, *Manipulacja – Media – Edukacja*, Toruń 2007.
8. Majewicz D., *Współczesne sposoby komunikowania się w rodzinie na przykładzie świata wirtualnego i SMS-ów*, [w:] H. Marzec, Cz. Wiśniewski, *Rodzina na początku III tysiąclecia – obraz przeszłości i teraźniejszości*, t. II, Piotrków Trybunalski 2009.
9. *Medialny obraz rodziny i płci*, red. K. Pokorna-Ignatowicz, Kraków 2012.
10. Szlendak T., *Rodzina*, [w:] *Encyklopedia socjologiczna*, Warszawa 2000.
11. Szmyd J., *Medialny obraz rzeczywistości jako główna orientacja poznawcza i praktyczna w świecie*, [w:] *Medialny obraz rodziny i płci*, red. K. Pokorna-Ignatowicz, Kraków 2012.
12. Ziemska M., *Rodzina a osobowość*, Warszawa 1975.